

Muhammed Ali İsmail FAKİRULLAHOĞLU*

KAZAK TÜRKÇESİNDE ATIN YAŞINA GÖRE VERİLEN BAZI ADLANDIRMALAR	SOME NAMES GIVEN IN KAZAKH TURKISH ACCORDING TO THE AGE OF THE HORSE
ÖZET Türkler, yaşamlarında önemli bir yere sahip olan atların cinsiyet, yaş, tür, renk ve diğer karakteristik özelliklerini dikkate alarak adlar vermişlerdir. Bu anlamda atın yaşı ile yapılan adlandırmalar, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinin söz varlığında önemli bir yer tutmaktadır. Kuzey-Batı (Kıpçak) lehçelerinden Kazak Türkçesinde de atların yaşına göre yapılan adlandırmalar eski dönemlerden izler taşıması bakımından dikkat çekicidir. Bu çalışmanın konusunu Kazak Türkçesinde atların yaşına göre verilen bu adlandırmalar oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, Kazak Türkçesindeki atın yaşıyla ilgili kullanılan adlandırmalar, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımlarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışma, Kazak Türkçesindeki atın yaşına göre verilen bu adlandırmaların etimolojisini, yapılarını ve anlamsal özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, çalışmada bu adların tarihî Türk lehçeleriyle birlikte çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımları, benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulacaktır. Çalışma, Kazak Türkçesindeki at adlandırmasında kullanılan bazı terimlerin sadece bu lehçeye özgü olduğunu ve bazılarının ise diğer Türk lehçeleriyle ortak olduğunu göstermektedir. Bu çalışmayla Kazak Türkçesindeki atla ilgili terminolojinin zenginliği, ele alınan çeşitli adlandırmalardan hareketle ortaya konulmuştur. Anahtar kelimeler: Çağdaş Türk lehçeleri, Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçeleri, Kazak Türkçesi, ad bilimi, at adlandırmaları.	ABSTRACT Turks have given names to horses, which have an important place in their lives, by considering their gender, age, breed, colour, and other characteristic features. In this sense, naming based on the age of the horse holds a significant place in the vocabulary of historical and modern Turkic dialects. In Kazakh Turkish, one of the Northwestern (Kipchak) dialects, the naming of horses according to their age is also remarkable in terms of carrying traces from ancient times. The subject of this study is these names given according to the age of horses in Kazakh Turkish. Within the scope of the study, the names used in Kazakh Turkish regarding the age of the horse will be discussed in comparison with their uses in historical and contemporary Turkish dialects. The study aims to reveal the etymology, structures and semantic features of these names given according to the age of the horse in Kazakh Turkish. In addition, the study will focus on the usage, similarities and differences of these names in historical Turkish dialects as well as in contemporary Turkish dialects. The study shows that some of the terms used in Kazakh Turkish horse nomenclature are specific to this dialect, while others are common with other Turkic dialects. With this study, the richness of the terminology related to horses in Kazakh Turkish has been revealed based on the various namings considered. Keywords: Contemporary Turkish dialects, North-western (Kipchak) Turkish dialects, Kazakh Turkish, onomastics, horse naming.

* Öğr. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi, Rektörlük, Ortak Dersler Bölümü, Yalova/Türkiye. E-posta: m.fakirullahoglu@yalova.edu.tr / Lecturer, PhD, Yalova University, Rectorate, Service Courses Department, Yalova/Türkiye. E-mail: m.fakirullahoglu@yalova.edu.tr

Giriş

Türk kültüründe tarih boyunca önemli bir yere sahip olmuş, Türklerin yaşamında vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmiştir. Türkler, tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren atla iç içe bir yaşam sürmüşlerdir (Sümer, 1983, ss. 1-2). Atı insanlık tarihinde ilk evcilleştiren ve binek hayvanı olarak kullanan topluluklardan biri olmanın ötesinde, Türkler atı yaşamlarının ayrılmaz bir parçası hâline getirmişlerdir (Kafesoğlu, 1998, s. 219; Sertkaya, 1995, s. 28). Tarih boyunca yazılı kaynaklar, arkeolojik kazılar ve araştırmalar da bilhassa atın Türk kültüründeki eşsiz yerini gözler önüne sermektedir (Durmuş, 2016, s. 61). Köktürk dönemine ait olduğu düşünülen kaya resimlerinde atların, gemlerinden dizginlerine, üzengilerinden eyerlerine ve kayış tokalarına kadar tüm koşum takımlarıyla detaylı bir şekilde betimlenmesi, Türklerin atlara verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır (Kabadayı, 2024, s. 27).

Atın yaşı, cinsiyeti, rengi, binit takımları, hastalıkları gibi pek çok unsuru ifade eden kelimeler, Türk dilinde atla ilgili zengin bir terminoloji oluşmuştur. Türk dilinde atla ilgili söz varlığının ilk örneklerine Eski Türk yazıtlarında rastlanılsa da daha sonraki dönemlerde atla ilgili adlandırmalar tarihî Türk lehçeleri başta olmak üzere günümüz Türk lehçelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Küçük, 2012, s. 2288).

Eski Türklerde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği konusuna değinen Aydın (2022, s. 146-147), Köl Tegin yazıtında, Köl Tegin'in kahramanlığının anlatıldığı kısımlarda kazanılan başarılarda atın etkisinin de yer aldığını, yine atların rengi, alnındaki leke gibi özelliklerinin yazıtta belirtilmesinin atlara verilen önemi gösterdiğini ifade etmektedir. Ayrıca, Türklerin atlara ad verdiklerine dair ilk örneklerin de yine eski Türk yazıtlarından elde edildiğini ifade ederek yazıtta geçen bazı cümleleri örnek olarak sunmaktadır: (KT 35 ve 36 Doğu) *Köl tegin bayırkun[un ak adgırığ] binip oplayu tegdi bir erig okın urtı eki erig udşuru sançdı ol tegdökde bayırkunun ak adırığ udlıkın sıyu urtı* “Köl Tegin Bayırku’nun ak aygırına binip ileri atılarak saldırdı. Bir askeri okuyla vurdu. İki askeri takip edip mızrakladı. O saldırdığında Bayırku’nun ak aygırını uyluğundan vurup kırdılar” (Aydın, 2021, ss. 62-63).

Atlı göçebe kültürünün temsilcisi olan Türkler, hayatlarının tüm evrelerinde atlarla iç içe yaşamış ve onlara derin bir sevgi duymuşlardır (Gülensoy, 1995, s. 106). Tarihsel süreçte Orta Asya’daki konar-göçer Kıpçak Türk boylarından biri olan Kazaklar da at yetiştiriciliği ve at kültürü konusunda kadim bir geçmişe ve geleneğe sahiptir. Kabadayı (2020, s. 564), Kazakistan coğrafyasında atın ve atçılığın her dönemde önemini koruduğunu, atın yalnızca binme amacıyla değil, aynı zamanda kıymetli ve et gibi besin ürünleriyle Kazak toplumunun temel gıda kaynaklarından biri olduğunu belirtmektedir.

Konuyla ilgili olarak Türkolog Wilhelm Radloff, Sibirya’daki Türk boylarını kapsamlı bir şekilde ele aldığı *Aus Sibirien* (1956) adlı eserinde geçen yüzyılın ikinci yarısında Kazakların at ve at kültürü üzerine değerli bilgiler sunmaktadır. Wilhelm Radloff’un 1956 tarihli bu çalışmasına atıfta bulunan A. Temire göre, Kazak halkı serbest dolaşan at sürülerini “yılkı” veya “yılkı mal” olarak adlandırmaktadır. Bu bilimsel çalışmada belirtildiğine göre, tipik bir at sürüsü, sahibi veya koruyucusu olan bir aygır, dokuz ana kısarak (biye), dokuz yeni doğmuş tay (kışın yabağa olarak da bilinirler), sekiz iki yaşındaki tay (tay), beş ila sekiz baş üç yaşındaki tay (kunan), beş veya altı dört yaşındaki tay (dönön) ve birkaç iğdiş edilmiş attan (at) oluşmaktadır. At beş yaşına geldiğinde “beste at” (beşte at), altı yaşına geldiğinde ise “altı da at” olarak isimlendirilmektedir. A. Temir’in Türkçeye *Sibirya’dan* şeklinde tercüme ettiği bu bilimsel çalışmada, Kazak halkı tarafından sürü

olarak dolaşan atlara ‘*yılkı*’ ya da ‘*yılkı mal*’ denildiği ve bu sürülerin genellikle sürünün sahibi veya muhafızı olan bir aygırın idaresinde olduğu dile getirilir (Radloff, 1956, s. 452). Radloff’un çalışmasında atlarla ilgili sunduğu bu ayrıntılı veriler hem Kazaklara hem de tarihteki tüm Türk halklarına ışık tutarken, Kazakların bu köklü geleneğini günümüze kadar taşıdıklarını gözler önünü sermektedir (Ayrıntılı bilgi için bk. Sümer, 1983, s. 11).

Yukarıda da değinildiği üzere, Kazakların atlarla olan bu derin ve köklü geçmişi, Kazak Türkçesinin söz varlığında önemli bir yer tutmuş ve atlarla ilgili terminolojinin çeşitliliğini artırmıştır. Kabadayı (2020), Kazak Türkçesiyle yazılmış at terminolojisiyle ilgili çalışmalara kapsamlı şekilde yer vermiştir. Bu çalışmada, Kazakistan’da at ve atçılık üzerine yapılan bu araştırmaların niceliği ilgili konuya Kazak dil bilimcilerin verdiği önemi ve açıkça ortaya koymaktadır. Geçmişten günümüze değin Kazakların, atın yaşına, türüne, cinsiyetine ve diğer belirgin özelliklerine göre çeşitli adlar verdikleri görülmektedir (Kaplankıran, 2016, s. 1165). Bu adlandırmalar, atın Türk kültüründeki önemini ve atla kurulan yakın ilişkiyi yansıtmaktadır. Diğer yandan Türkiye’de Kazak Türkçesi sahasında at ve at söz varlığı üzerine yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Çınar (1996), Durmuş (2011), Kaplankıran (2017) ve Akbulut Tayhan (2024)’ın eserlerinde atlarla ilgili terimler tematik açıdan incelenmiş ve “at” kavram alanına dâhil edilen kelimeler sözlüklerdeki karşılıklarıyla sunulmuştur.

Bu çalışmada, Kazak Türkçesinde atın yaşına göre verilen adlandırmalara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasına olanak tanıyan *baytal*, *besti*, *biye*, *dönen*, *dönejin*, *jabağı*, *jasağan*, *jasamis*, *käri*, *qartañ*, *qulın*, *qunan*, *qunajın*, *tay* kelimeleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, Kazak Türkçesindeki atın yaşına göre verilen ilgili adlandırmaların dil özelliklerini incelemek ve bu adlandırmaları tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımlarıyla karşılaştırmaktır. Çalışmaya konu olan terimlerin biçim, anlam ve kökeni üzerine yapılan değerlendirmelerle çalışmanın özgünlüğü ortaya konulmuştur.

1.1. Yöntem ve kapsam

Çalışma kapsamında yer alan atın yaşına göre adlandırmaların tespit edilmesinde, A. Kuralulı’nın *Qazaq Dästürli Mädeniyetiniñ Entsiklopediyalıq Sözdigi* (1997), *Qazaq Dästürli Mädeniyetiniñ Anıqtamalıǵı* (1998), *Mal Şarwaşılıǵına, Eginşilikke, Añşılıqqa Baylanıstı Terminder men Söz Tirkesteriniñ Tüsindirme Sözdigi* (2007) adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca kelimelerin Kazak edebî dilindeki karşılıkları için *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi* (2011) ve *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü* (2019) başlıklı sözlüklerden; Kazak Türkçesi ağızlarındaki karşılıkları için ise *Qazaq Tiliniñ Aymaqtıq Sözdigi* (2005) adlı sözlükten istifade edilmiştir. Bu geniş kapsamlı malzemenin bir makale kapsamında sunulmasının zorluğu göz önünde bulundurularak, bu çalışmada ele alınan adlandırmalar, Kuralulı’nın (1997, 1998, 2007) ilgili eserlerinde yer verdiği adlandırmalarla sınırlandırılmış; adlandırmaların tasnifinde de Kuralulı’nın *Qazaq Dästürli Mädeniyetiniñ Anıqtamalıǵı* (1998) adlı çalışmasına başvurulmuştur.

1.2. İnceleme

1.3. Atın yaşına göre adlandırılması

baytal (байтал)

Kelime, Kuralulı’nın sözlüğünde *baytal* “iki ile dört yaş aralığındaki doğurmamış dişi at” (Kuralulı, 1997, s. 187; 1998, s. 37; 2007, s. 10) anlamıyla geçmektedir. *Qazaq Ädebiy Tiliniñ*

Sözdigi'nde ve *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde ise kelime *baytal* şeklinde ve aynı anlamda kayıtlıdır (KETS/II, s. 605; Koç vd., 2019, s. 72).

Öte yandan kelime, Çağatay Türkçesi dönemine ait Süleyman Efendi'nin sözlüğünde *baytağ* ve *baytal* biçimleriyle “kısarak at, dişi baytal, at, biye, mâce, mādīyān” anlamlarıyla geçmektedir (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhāri, 1298, s. 92). Çağdaş Türk lehçelerinde ise yaygın şekilde görülen bu kelimenin biçim ve anlamları şu şekildedir: Başkurt Türkçesinde *baytal* “kısarak” (Özşahin, 2017, s. 68), Karaçay-Malkar Türkçesinde *baytal* “kısarak” (Tavkul, 2020, s. 102); Karakalpak Türkçesinde *baytal* “iki üç yaşlarındaki erkek at” (Uygur, 2019, s. 73), Kazan-Tatar Türkçesinde *baytal* “kısarak” (Öner, 2015, s. 53), Kırım-Tatar Türkçesinde *baytal* “1. baytal (doğurmamış kısarak 2. *mec.* (genç bir kadın, kız hakkında) sağlıklı, sağlam yapılı” (Maşkaraoglu, 2023, s. 197), Kırgız Türkçesinde *baytal* “1. henüz yavru lamamış genç kısarak. 2. kısarak” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 320), Kumuk Türkçesinde *baytal* “kısarak” (Pekacar, 2011, s. 68), Nogay Türkçesinde *baytal* “kısarak” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 72), Altay Türkçesinde *baytal* “henüz yavru lamamış kısarak” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 39), *baytasın* “yazı doğum yapmadan geçiren kısarak” (Pekarskiy, 1945, s. 77); Yeni Uygur Türkçesinde *baytal* “kısarak; doğurmamış kısarak” (Necip, 2013, s. 33), Özbek Türkçesinde *baytal* “kısarak, dişi at” (Akabirov vd., I, 1981, s. 74).

Doerfer, bu kelimenin Moğolca *baytasun* şeklinden Türkçeye geri ödünçleme olabileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte Doerfer, *baytasun* kelimesinin kuruluşunda yer alan *-sun* ekinin Moğolcadaki eski bir teklik eki olduğunu ve kelimenin **baytal-sun* şeklinden geldiğini düşünmektedir (TMEN I, §827, s. 388). Besli (2010, s. 10), Eski ve Orta Türkçedeki hayvan isimlerinin kökenlerini ele aldığı çalışmasında *baytal* kelimesinin kökeni hakkında iki olası açıklama sunmaktadır. Bunlardan ilki, kelimenin *bayta-* fiilinden türetilmiş özel bir biçim olduğu yönündedir. Diğer bir ihtimalin ise, Moğolcada uzun bir şekil olan *baytals* kelimesinin kısaltılmış hâli olabileceğidir. Besli'ye göre bu önerilerin her ikisi de kesinlik taşımamaktadır (2010, s. 10). Kelime Moğolcada *baydas ~ baydasun* “üç veya dört yaşındaki hiç doğurmamış hayvan” (Lessing, 2017, s. 74) anlamıyla yer almaktadır. Räsänen, *bajtal* “üç yaşını geçmemiş kısarak” kelimesini Moğolca *bajita-sun* “henüz aşım görmemiş üç yaşındaki kısarak” kelimesi ile birleştirir ve bu kelimenin Yakut Türkçesinde *bajtasyn bājtasyn*, Tunguzcada ise *bajtahun* olarak kullanıldığını ifade eder (1969, s. 57). Sonuç itibarıyla kelimenin Türkçe ve Moğolcada müşterek biçimde kullanıldığı konusunda genel bir kanaatten söz edilebilir (Sevortyan, 1978, s. 36-37; Tenişev vd., 2001, s. 443-444).

besti (бесті)

Kuralulı, *besti* kelimesi için “beş yaşındaki erkek at” (Kuralulı, 1997, s. 188; 1998, s. 37; 2007, s. 12) karşılığını vermektedir. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*'nde ve *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde kelime aynı anlamda yer almaktadır (KETS/III, s. 295; Koç vd., 2019, s. 88).

Atın yaşıyla ilgili bu kullanıma, tarihî Türk lehçelerinin yanı sıra çağdaş Türk lehçelerinde de rastlanılmamıştır. Kazak Türkçesinde bu kelimenin sözlüksel anlamıyla ilişkili biçimde, *bes* “beş (sayı)” isim köküne eklenen *+tl* ekiyle isimleşmiş bir leksik birim olduğu görülmektedir. W. Radloff, Türk boylarını ele aldığı *Aus Sibirien* (Sibirya'dan) başlıklı çalışmasında, Kazakların bu kelimeyi atı yaşa göre adlandırmada kullandığını belirtmektedir. Radloff, Kazakların beş yaşındaki ata “beste at (beşte at)” adını verdiklerini ifade etmektedir (Radloff, 1956, s. 452).

biye (бие)

Kelime, Kuralulı'nın sözlüğünde “dört ile beş yaş aralığındaki yavrulmuş dişi at” (Kuralulı, 1998, s. 37) anlamıyla verilmektedir. *Qazaq Ādebiy Tiliniñ Sözdigi*'nde *biye* kelimesi için “yavrulmuş beş yaşındaki dişi at” karşılığı verilmektedir. (KETS/III, s. 339). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde ise kelime “kısarak” anlamıyla yer almaktadır (Koç vd., 2019, s. 89).

Kelime hakkında ilk kayıtlara, Eski Uygur Türkçesi döneminde rastlanılmaktadır. *İrk Bitig*'in 5. falında *bi* kelimesi “kısarak” anlamıyla bir cümlede tanıklanmıştır: *Āk bisi kulunlamış*. “Ak kısrağı yavrulmuş” (Tekin, 2023, s. 19, 27). Wilkens'in Eski Uygur Türkçesi söz varlığını derlediği eserinde kelime *bi ~ be (r)* “kısarak, dişi at” (2021, s. 200) şeklinde geçmektedir. Tarihî Kıpçak Türkçesi dil yadigarlarından *Codex Cumanicus*'ta *biye* “kısarak” (CCII 60b/11) şeklinde geçmektedir (Argunşah & Güner, 2022, s. 571). Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden *DLT*'de *bī* “Türklerde kısarak” anlamıyla yer almaktadır (Ercilasun & Akkoyunlu 2020, s. 586). Harezmi Türkçesi sahasında *bi* “gebe yahut taylı kısarak” anlamıyla geçmektedir (Ünlü, 2012, s. 95). Çağatay Türkçesi döneminde de varlığını sürdüren kelimenin *biye*, *bīye* “kısarak” şeklinde geçtiği tespit edilmektedir (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî, 1298, s. 94).

Kelimenin çağdaş Türk lehçelerinde yer alan görünüşleri şu şekildedir: Başkurt Türkçesinde *bēye* “kısarak, tay” (Özşahin, 2017, s. 80), Karaçay-Malkar Türkçesinde *biye* “kısarak” (Tavkul, 2020, s. 109); Karakalpak Türkçesinde *biye* “doğuran büyük ana ylık, ana at” (Uygur, 2019, s. 90), Kazan-Tatar Türkçesinde *biye* “aygır” (Öner, 2015, s. 62), Kırım-Tatar Türkçesinde *biye* “(yavrulmuş) iki yaşındaki kısarak” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 222), Kırgız Türkçesinde *bee* “kısarak, dişi at” (Arikoğlu vd., 2023, s. 324), Nogay Türkçesinde *biye* “kısarak” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 81), Altay Türkçesinde *bee* “tayı olan kısarak, dişi at” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 40), Tuva Türkçesinde *be* “kısarak” (Arikoğlu & Tosun, 2024, s. 114), Yakut Türkçesinde *biä* “kısarak” (Pekarskiy, 1945, s. 105), Yeni Uygur Türkçesinde *biye* “kısarak; doğurmamış kısarak” (Necip, 2013, s. 33, 45), Özbek Türkçesinde *biya* “yavrusu olan dişi at” (Akabirov vd., I, 1981, s. 123). Clauson, *bé* “kısarak” maddesinde kelimenin Altay, Lebed, Teleüt ve bazı Kuzey Kafkas ile Kuzeybatı lehçelerinde bu formun korunduğunu, Oğuz dilleri dışındaki tüm Türk dillerinde “kısarak” anlamında yaygın olarak kullanıldığını belirtmektedir (1972, s. 291). Räsänen, *bijä* “kısarak” maddesinde kelimenin Türk lehçelerindeki biçimlerini sıraladıktan sonra, kelimeyi Mançuca *bi-ren* “dişi kaplan”, *bi-msu ~ bi-mšu* “dişi keklik” ve Sino-Korece *pi* “dişi” ile ilişkilendirir (1969, s. 75). Kelimenin kökeniyle ilgili veriler için bk. (Sevortyan, 1978, s. 133-134; Tenişev vd., 2001, s. 443).

dönen (дөнен)

Kuralulı, *dönen* kelimesini “dört yaşındaki erkek at” (Kuralulı, 1997, s. 194; 1998, s. 37; 2007, s. 16) anlamıyla vermektedir. *Qazaq Ādebiy Tiliniñ Sözdigi*'nde ve *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde *dönen* kelimesi için “dört yaşındaki erkek büyükbaş hayvan” (KETS/IV, s. 729; Koç vd., 2019, s. 132) karşılığı verilmektedir. Kazak Türkçesinin ağızlar sözlüğünde kelimeye yer verilmemiştir.

Tarihî Türk lehçelerinde nadir olarak görülen kelime, Çağatay Türkçesi dönem metinlerinden *Muhakemetü'l Lugateyn* adlı eserde karşımıza çıkmaktadır. İlgili eserde *dönen* “dört yaşında olan erkek at” (Ünlü, 2013, s. 305) anlamıyla geçmektedir. Kelime, Moğolca *dön-e(n)* “dört yaşında olan erkek hayvan (boğa, deve veya fil); dört yaşındaki erkek çocuk (*esk.*)” (Lessing,

2017, s. 342) kelimesinden alıntılanmıştır (Csáki, 2006, s. 93-94; Eren, 2020, s. 149; Sevortyan, 1980, s. 278; Räsänen, 1969, s. 140).

Öte yandan kelime, günümüz Türk lehçelerinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Söz konusu kelimenin çağdaş Türk lehçelerinde görülen biçim ve anlamları şu şekildedir: Başkurt Türkçesinde *dünen* “üç ya da dört yaşındaki aygır” (Özşahin, 2017, s. 134), Karakalpak Türkçesinde *dönen* “dört yaşındaki aygır at” (Uygur, 2019, s. 126), Kırım-Tatar Türkçesinde *dönen* “tay” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 391), Kırgız Türkçesinde *dönön* “1. dört yaşında at 2. bazı hayvanların dört yaşına bastığını anlatmak için kullanılır” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 866), Nogay Türkçesinde *dönen* “(hayvanlar hakkında) üç dört yaşında erkek” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 102), Altay Türkçesinde *tönön* “dört yaşındaki öküz” *tönön tay* “binilmeyen dört yaşındaki at” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 215), Tuva Türkçesinde *dönen* “dört yaşında hayvan” (Arıkoğlu & Tosun, 2024, s. 200), Yeni Uygur Türkçesinde *dönen* “dört yaş; dört yaşlı (hayvanlar için)” (Necip, 2013, s. 106), Özbek Türkçesinde *dönân* “üç yaşını tamamlamış, dört yaşına girmiş at” (Akabirov vd., 1, 1981, s. 243).

dönejin (дөнежин)

Kelime, Kuralulı’nın sözlüğünde “dört yaşındaki doğurmamış dişi büyükbaş hayvan (at, sığır)” (Kuralulı, 1997, s. 194; 1998, s. 37; 2007, s. 16) olarak geçmektedir. *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi* ve *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nde kelime için “dört yaşındaki dişi büyükbaş hayvan” (KETS/IV, s. 729; Koç vd., 2019, s. 132) karşılığı verilmektedir. Kazak Türkçesinin ağızlar sözlüğünde *dönejin* kelimesine yer verilmemiştir. İlgili sözlükte, *dönejin* kelimesiyle şekil ve anlam bakımından yakınlık gösteren *dönenşe* “dört yaşındaki dişi büyükbaş hayvan (sığır)” (KTAS, s. 201) kelimesine yer verilmektedir.

Kelime, tarihî Türk lehçelerinde tespit edilememiştir. Günümüzde ise kelimenin Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçelerinden Başkurt ve Karakalpak Türkçesinde ve Sibiryâ Türk lehçelerinden Altay Türkçesinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir: Başkurt Türkçesinde *dünejën* “üç ya da dört yaşındaki kısırak” (Özşahin, 2017, s. 134), Karakalpak Türkçesinde *dönejin* “üç yaşında dişi (sığırlarla ilgili)” (Baskakov vd., 1958, s. 177), Altay Türkçesinde *tönöcin* “dört yaşındaki inek veya kısırak” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 215).

Csáki (2006, s. 95), kelimenin Volga Kıpçak dillerine Moğolca *dönejin* şeklinden geçtiğini belirterek söz konusu kelimenin *dönen* kelimesinin dişil biçimi olduğunu ifade eder. Ayrıca yazar, Moğolcada +*njin* ekinin sayılara eklendiğini bununla birlikte Moğol dillerinde *dönejin*’in sadece atlar için değil, 3-4 yaş aralığındaki diğer hayvanlar için de kullanıldığını dile getirir (Csáki, 2006, s. 95).

jabağı (жабағы)

Kuralulı, *jabağı* kelimesini “altı ay ile bir yaş arasındaki at yavrusu” (Kuralulı, 1997, s. 195; 1998, s. 37; 2007, s. 17) olarak tanımlamaktadır. *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde *jabağı* kelimesi için “altı ay ile bir yaş aralığındaki yetişkin at yavrusu” (KETS/V, s. 488) karşılığı verilmektedir. *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nde ise kelime “1. yapağı 2. tay” (Koç vd., 2019, s. 155) anlamlarıyla açıklanmaktadır.

Köktürk harfli Türk yazıtlarda tespit edilemeyen bu kelimeye, tarihî Türk lehçelerinde yaygın olarak rastlanmaktadır. Ancak tarihî Türk lehçelerinde geçene bu kelime, atın yaşını ifade etmek amacıyla kullanılmamaktadır. Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerden Kaşgarî’ye ait *Divanü*

Lûgat-it-Türk’ adlı eserde *yapaku* şeklinde ve “yün yoluntusu” (Ercilasun & Akkoyunlu 2020, s. 586) anlamıyla kaydedilmiştir. Tarihî Kıpçak Türkçesinde ise Memlûk Kıpçakçası dönem eserlerinden *Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-Lûgati’t-Türkiyye* isimli yapıtta *yapağı* “tay”, *yapak* “deve, keçi ve tavşan gibi hayvanların yünü” (Atalay, 1945, s. 278) şekillerinde görülmektedir. Yine kelime, Harezm Türkçesi döneminde Zemahşerî’nin *Mukaddimetü’l-Edeb* adlı eserinde *yapağı* “yapağı, tiftik, keçe” anlamıyla yer almaktadır (Ünlü, 2012, s. 661). Kelimenin Çağatay Türkçesinde de *yapağı* “yapağı, yün” şeklinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Ünlü, 2013, 1230).

Çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde kelimenin biçim ve anlamları şu şekildedir: Başkurt Türkçesinde *yabağa* “atın baharda döktüğü tüy” (Özşahin, 2017, s. 683), Karaçay-Malkar Türkçesinde *cabağı* “yapağı, koyun yünü” (Tavkul, 2020, s. 117); Karakalpak Türkçesinde *jabağı* “1. koyun yünü, yapağı 2. altı aydan bir yaşa kadarki aralıktaki kulun yavrusu” (Uygur, 2019, s. 219), Kazan-Tatar Türkçesinde *yabağa* “yapağı, hayvan yünü” (Öner, 2015, s. 543), Kırım-Tatar Türkçesinde *yapuğu* “yünlü, keçeli, pamuklu” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 1430), Kırgız Türkçesinde *cabağı* “beş, altı aylık kulun; yapağı, yapak” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 490), Kumuk Türkçesinde *yabağı* “işlenmemiş, kaba yün, döküntü yünü” (Pekacar, 2011, s. 377), Nogay Türkçesinde *yabağı* “5-6 aylık tay; yün, tüy saç” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 407), Altay Türkçesinde *cabaga* “iki yaşına varmamış tay” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 51),

Eren (2020, s. 558), etimoloji sözlüğünde, *yapağı* “ilkbaharda kırılan koyun tüyü” anlamıyla ele aldığı kelimesinin kökenini, Türkçe *yapa-*, *yap-* “örtmek, kaplamak” anlamına gelen fiile “-gu” fiilden isim yapma ekinin getirilmesiyle kurulduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bazı çağdaş Türk lehçelerinde at yavrularına da *yabağı*, *yabağa*, *jabağı*, *jabağa* gibi adlar verildiğini ve bu adların Moğolcada *dağagan* olarak geçtiğini ifade etmiştir (Eren, 2020, s. 558). Clauson, *yapaku* kelimesinin *yap-* veya **yapa-* şeklinden oluştuğunu belirterek kelimenin temel anlamının “keçeleşmiş kıl veya yün” ve dolayısıyla “tüyleri uzamış ve keçeleşmiş bir hayvan” ve daha özel olarak “bir tay” ve “saçları uzun ve keçeleşmiş bir adam” belki de bir kabile adı olarak kullanıldığını dile getirmektedir (Clauson, 1972, s. 874-875).

jasağan (жасаған)

Kuralulı, *jasağan* kelimesini “yirmi ile yirmi iki yaş aralığındaki ata verilen ad” (Kuralulı, 1998, s. 37) şeklinde izah etmektedir. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde *jasağan* (II) kelimesi “yaşı ilerlemiş, kocamış” (KETS/VI, s. 150) anlamıyla geçmektedir. Kazak Türkçesinin ağızlar sözlüğünde de aynı şekilde *jasağan* kelimesi için “yaşlı, yaşı ilerlemiş” (KTAS, s. 119) karşılığı verilmektedir.

Kazak Türkçesinde “yaşlı, kocamış” anlamına gelen bu kelime, atın yaşını ifade etmek için de kullanılmaktadır. Öte yandan atın yaşıyla ilgili bu kullanıma, tarihî Türk lehçelerinin yanı sıra çağdaş Türk lehçelerinde de rastlanılmamıştır. Bu sebeple atın yaşı ile ilgili bu adlandırmanın Kazak Türkçesine özgü olduğunu söylemek mümkündür. Kelimenin kuruluşunda, Eski Türkçede **yaş* (> *cas*) “yaş” ve bu isim tabanından türeyen *yaşa-* (> *casa-*) “yaşamak” fiilinin tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde yaygın bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca *yaşa-* fiiline eklenen -gAn eki, Eski Türkçeden beri işlek biçimde sıfat-fiil eki ve aynı zamanda kalıcı isimler türeten yapım eki olarak kullanılmaktadır.

jasamıs (жасамыс)

Kuralulı, *jasamıs* kelimesini “yirmi iki yaşından büyük ata verilen ad” (Kuralulı, 1998, s. 37) şeklinde tanımlamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde *jasamıs* (II) kelimesi “1. orta yaşı geçmiş 2. yaşlı, yaşı ilerlemiş (hayvan) 3. *mec.* görmüş geçirmiş, tecrübeli, deneyimli” (KETS/VI, s. 150) anlamlarını karşılamaktadır. Yukarıda bahsi geçen *jasagan* kelimesi gibi atın yaşı ile ilgili bu kullanıma hem tarihî hem de çağdaş Türk lehçelerinde rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla atın yaşı ile ilgili bu kullanımın yalnızca Kazak Türkçesine özgü olduğu söylenebilir. Kelimenin *jas > jas+A- > jasa-mış > jasamıs* şeklinde gramatikal bir gelişim izlediği görülmektedir.

käri (кәрі)

Kuralulı, *käri* kelimesini “on beş ile on sekiz yaş aralığındaki ata verilen ad” (Kuralulı, 1998, s. 37) olarak açıklamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde bu kelime için verilen karşılıklar ‘atın yaşı’ ile ilgili anlamlardan farklıdır. KETS’de kelime için “1. yaşı ilerlemiş, kocamış, yaşlı (kimse) 2. *mec.* uzun zamandır büyümüş; kurumuş, solmuş 3. *mec.* eski, ezelî, kadim” (KETS/VII, s. 488) karşılıkları verilmektedir. Kelime, Kazak Türkçesinin ağızlar sözlüğünde de “ihtiyar, yaşlı” (KTAS, s. 397) anlamında geçmektedir.

Köktürk harfli Türk yazıtlarında, Eski Uygurca metinlerinde ve sonraki tarihî Türk lehçelerinde “ihtiyar, yaşlı” anlamındaki *karı* kelimesine rastlanılmaktadır. Kelime, Türkçenin ilk yazılı belgelerinden Tonyukuk yazıtında (T 56) *el yeme el boltı bodun yeme bodun boltı özüm karı<g> boltum ulug boltum neñ yerdeki kaganlıg bodunka* biçiminde tanıklanmaktadır (Tekin, 1998, s. 92; Şirin, 2020, s. 249, 343; Aydın, 2021, s. 118). Eski Uygur Türkçesi döneminde, Türk runik harfleriyle yazılmış *Irk Bitig*’de *karı* kelimesi “yaşlı” anlamıyla üç kez şöyle geçmektedir: *Karı üpgük yıl yarumazkan etdi.* “Yaşlı hüthüt (kuşu) yeni yıl (sabahı daha ortalık) ağarmamışken öttü.” *Bir karı öküzüg bilin biçe kumursga yimiş.* “Yaşlı bir öküzü, bir karınca, belini biçerek yemiş.” *Karı yol tengri men.* “Yaşlı yol tanrısıyım.” (Tekin, 2023, s. 21, 23, 24, 29, 31, 32).

Kelime, tarihî dönem içerisinde Karahanlı Türkçesinde *karı* “yaşlı, ihtiyar; yaşlı olan herhangi bir şey” (Atalay DLT IV, 2006, s. 269), Kıpçak Türkçesinde *karı* “yaşlı” (Toparlı vd., 2019, s. 128), Harezmi Türkçesinde *karı* “yaşlı, ihtiyar, kocamış erkek ve kadın” (Ünlü, 2012, s. 290), Çağatay Türkçesinde *karı* “yaşlı, ihtiyar” (Ünlü, 2013, s. 585) anlamıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte kelime, günümüz Türk lehçelerinde “yaşlı, ihtiyar” anlamında kullanılırken, Kazak Türkçesinde ise bu genel anlamının yanı sıra atın yaşını belirtmek için de kullanılmaktadır. Kelimenin Türk lehçelerindeki şekil ve anlamları için bk. (Clauson, 1972, s. 644; Blagova vd., 1997, s. 311).

qartañ (қартаң)

Kuralulı, *qartañ* kelimesini “dokuz ile on bir yaş aralığındaki ata verilen ad” (Kuralulı, 1998, s. 37) olarak açıklamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde bu kelime için verilen tanım ‘atın yaşı’ ile ilgili değildir. Kelime, *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde ve aynı zamanda *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nde “yaşı ilerlemiş, yaşlanmış, yaşlı (kimse)” (KETS/IX, s. 388; Koç vd., 2019, s. 320) anlamıyla verilmektedir.

Kelimenin tabanını oluşturan *qart* kelimesiyle ilgili ilk kayıt, Eski Uygur Türkçesi dönemine ait yazılı metinlerde rastlanılmaktadır. Caferoğlu, Uygur Türkçesinin söz varlığı aktardığı sözlüğünde kelimeyi “1. çiban, yara, çibanlı 2. ihtiyar, kart” (Caferoğlu, 2021, s. 169) şeklinde tanımlamıştır. Eski Uygur Türkçesi dışında, Harezmi, Çağatay ve Kıpçak dönemine ait tarihî

metinlerde *kart* “yaşlı, ihtiyar, kocamış” (Ünlü, 2012, s. 293; 2013, s. 587; Toparlı vd., 2019, s. 129) anlamıyla yer almaktadır. Diğer yandan Karahanlı Türkçesine dönemine ait Kaşgarî’nin sözlüğünde ise *kart* kelimesi “yara” (Ercilasun & Akkoyunlu 2020, s. 689) anlamıyla kaydedilmiştir. Diğer yandan kelimenin **karı-* “yaşlanmak” fiilinden **karı-t < kart < *kart+An < kartan* biçiminde genişlemiş bir şekil olduğu söylemek mümkündür (bk. Eren, 2020, s. 266; Blagova vd., 1997, s. 314-315; Räsänen, 1969, s. 239).

Çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde kelimenin “atın yaşı” ile ilgili anlamından farklı bir kullanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu lehçelerden Karakalpak Türkçesinde *qartañ* “yaşlı, ihtiyar” (Uygur, 2019, s. 219, Kırgız Türkçesinde *kartañ* “1. yaşlı, ihtiyar 2. yaşlı, uzun yılları geride bırakmış” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 1174) ve Nogay Türkçesinde *qartañ* “yaşlı, geçkin” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 242) anlamıyla varlığını sürdürdüğünü görülmektedir.

qulın (құлын)

Kuralulı, *qulın* kelimesini “atın altı aya kadarki yavrusu; yeni doğmuş at yavrusu” (Kuralulı, 1997, s. 209; 1998, s. 37; 2007, s. 35) şeklinde açıklamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde *qulın* kelimesi “1. atın altı aya kadarki yavrusu 2. *mec.* yeni nesil, genç kuşak 3. *mec.* bir kimsenin gençlik hâli; genç, toy 4. çocuğa sevgi göstermek için kullanılan hitap sözü” (KETS/X, s. 316) anlamlarıyla tanımlanmaktadır. *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nde ise kelime için yalnızca “kulun.” (Koç vd., 2019, s. 359) karşılığı verilmiştir. Öte yandan Kazak Türkçesi ağızlar sözlüğünde *qulın* kelimesi “eşek yavrusu, sıpa” (KTAS, s. 397) anlamında yer almaktadır.

Eski Uygur Türkçesiyle kâğıda yazılı runik harfli metinlerden *Irk Bitig*’in 24. fâlında *kulun* kelimesi “tay” anlamıyla bir cümlede tanıklanmıştır: *Teglük kulun irkek yunt(t)a emig tileyür.* “Kör (bir) tay (emmek için) erkek atta meme arıyor.” (Tekin, 2023, s. 21, 29). Karahanlı Türkçesinde *DLT*’de *qulun* “tay” (Ercilasun & Akkoyunlu 2020, s. 746) anlamıyla yer almaktadır. Bu dönemin diğer önemli dil yadigârlarından *Kutadgu Bilig*’de ise *kulun* “tay” biçiminden farklı olarak *qulan* “yaban eşeği” (Arat, 1979, s. 290) kelimesi geçmektedir.

Clauson (1972, s. 622) etimolojik sözlüğünde belirttiği üzere, *kulan* (yaban eşeği) ve *kulun* (bir yaşından küçük tay) kelimeleri hem anlam hem de köken olarak ayrı kelimelerdir. Clauson’a göre, *kulun* kelimesi Türkçeyken, *kulan* kelimesi ise Moğolca veya Farsçadan ödünçlenmiş olabilir (1972, s. 622). Eren’e (2020, s. 329) göre, *kulun* kelimesi yerel ağızlarda *kulun ~ gulun* biçiminde ve “eşek yavrusu, sıpa” anlamında da kullanılmaktadır.

Harezm Türkçesi sahasında *qulan* “1. kulan, yaban eşeği, vahşi at 2. hayvanın eğer semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ”; *kulañ* “kulan, yaban eşeği, vahşi at, yabani at” (Ünlü, 2012, s. 46) şekilleri yer almaktadır. Çağatay Türkçesinde ise söz konusu kelime, *qulun* “doğumdan bir yaşa kadar olan tay” ve *kolan* “yabani at”, *qulan* “yaban eşeği” (Ünlü, 2013, s. 644, 666, 667) ve *qolan* “yabani at” (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî, 1298, s. 486) şekil ve anlamlarıyla görülmektedir. Tarihî Kıpçak Türkçesine ait yazılı belgelerde de *qulun* “bir yaşındaki tay” ve *qulan* “yaban eşeği” (Toparlı vd., 2019, s. 162) kelimeleri geçmektedir.

Kelimenin çağdaş Türk lehçelerinde fonetik varyantlarla yaygın bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir. Başkurt Türkçesinde *qolan ~ kolon* “tay, kulan” (Özşahin, 2017, s. 369, 370), Karaçay-Malkar Türkçesinde *qulan* “tay, vahşi at” (Tavkul, 2020, s. 257); Karakalpak Türkçesinde *qulın* “yeni doğmuş, altı ayını doldurmamış at” (Uygur, 2019, s. 358), Kazan-Tatar Türkçesinde *qolın* “bir yaşına kadarki tay”; krş. *qolan* “yabani küheylan” (Öner, 2015, s. 296, 297), Kırım-Tatar

Türkçesinde *kulun* “süt emme dönemindeki hayvan yavrusu (tay, sıpa)” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 763), Kırgız Türkçesinde *kulun* “1. kulun, altı aya kadarki at yavrusu 2. *mec.* yavru” anlamında çocuk için kullanılan sevgi sözcüğü.”; krş. *kulan* “yabani eşek” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 1464, 1468), Nogay Türkçesinde *qulun* “tay”; krş. *qulan* “yabanî at” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 264), Altay Türkçesinde *kulun* “tay, memedeki tay” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 143), Tuva Türkçesinde *kulun* “1. tay 2. iyi at 3. erken doğum” (Arıkoğlu & Tosun, 2024, s. 337), *kulun* “bir yaşını geçmemiş tay; ilk baharı veya ilk yazı geçiren tay” (Pekarskiy, 1945, s. 556), Yeni Uygur Türkçesinde *kulun* “yaşına dolmamış kısrağ yavrusu” (Necip, 2013, s. 24), Özbek Türkçesinde *kulun* “bir yaşını doldurmamış yavru at” (Akabirov vd., II, 1981, s. 618). Kelimeyle ilgili diğer veriler için bk. (Dıbo vd., 2000, s. 131-132; Räsänen, 1969, s. 299; TMEN III, §1523, s. 506).

qunan (кұнан)

Kuralulı, *qunan* kelimesini “iki yaşını bitirip üç yaşına giren erkek at” (Kuralulı, 1997, s. 210) şeklinde izah etmektedir. A. Kuralulı’nın verdiği bu tanım benzer şekilde *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde de *qunan* “iki yaşını tamamlayıp üç yaşına girmiş erkek at” (KETS/X, s. 345) anlamıyla verilmektedir. *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*’nde de kelimenin *qunan* “üç yaşına giren erkek at” (Koç vd., 2019, s. 359) şeklinde aynı anlamda verildiği görülmektedir.

Eski Türkçe tarihî metinlerde tanıklanmayan kelime, Çağatay ve Kıpçak Türkçesi döneminden kalma metinlerde tespit edilmektedir. Kelime, Memlûk-Kıpçak Türkçesine ait sözlüklerden *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî* isimli eserde *kunan* “üç yaşındaki tay” (Toparlı vd., 2000, s. 124) karşılığıyla verilmiştir. Çağatay Türkçesine ait yazılı metinlerde *gunan* kelimesi “üç yaşına basmış tay” (Ünlü, 2013, s. 405) biçim ve anlamıyla varlığını devam ettirmiştir.

Kelimenin Kazan-Tatar Türkçesi dışında günümüz Kıpçak Türk lehçelerinin tamamında varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Başkurt Türkçesinde *konan* “iki ve üç yaş arasındaki aygır” (Özşahin, 2017, s. 372), Karaçay-Malkar Türkçesinde *kunan* “tay” (Tavkul, 2020, s. 257); Karakalpak Türkçesinde *gunan* “üç yaşındaki aygır at” (Uygur, 2019, s. 184), Kırım-Tatar Türkçesinde *kunan* “iki ya da üç yaşında tay” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 765), Kırgız Türkçesinde *kunan* “1. iki üç yaşına basan erkek at 2. iki üç yaşına basan büyükbaş hayvan” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 1471), Kumuk Türkçesinde *qunan* “iki yıllık tay, iki yaşındaki tay” (Pekacar, 2011, s. 271), Nogay Türkçesinde *qunan* “üç yaşındaki at yavrusu, tay” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 264), Altay Türkçesinde *kunan* “(Moğ.) üç yaşındaki aygır; iki yaşındaki tosun” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 143), Tuva Türkçesinde *kunan* “üç yaşında at”; krş. *hun* “üç yaşında hayvan” (Arıkoğlu & Tosun, 2024, s. 338, 682), Yeni Uygur Türkçesinde *gunan* “üç yaşındaki at” (Necip, 2013, s. 146).

Kelimenin kökeniyle ilgili yaygın görüş, bu kelimenin Moğolca *guna(n)* “dört yaşında olan erkek hayvan (deve, boğa veya fil); dört yaşındaki erkek çocuk (*esk.*)” (Lessing, 2017, s. 342) anlamına gelen kelimedenden Türkçeye geçtiği yönündedir (Birtalan, 1991, s. 41; Csáki, 2006, s. 135-136; Dıbo vd., 2000, s. 141-143; Räsänen, 1969, s. 300-301).

qunajın (құнажын)

Kuralulı, *qunajın* kelimesini “iki ile üç yaş aralığındaki dişi at veya sığır yavrusu” (Kuralulı, 1997, s. 209) şeklinde açıklamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*’nde *qunajın* kelimesi “1. iki ile üç yaş aralığındaki dişi at yavrusu 2. iki ile üç yaş aralığındaki dişi sığır yavrusu” (KETS/X, s.

316) anlamlarına gelmektedir. *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde ise *qunajın* kelimesi “üç yaşlı sığır, düve” (Koç vd., 2019, s. 359) şeklinde açıklanmıştır.

Kelime, Eski Türkçe dönemine ait yazılı metinlerde yer almamaktadır. Tarihî Türk lehçeleri döneminde, kelimeye ilişkin ilk kayıtların Kıpçak ve Çağatay Türkçesi metinlerinde bulunduğu görülmektedir. Kelime, Memlûk-Kıpçakçası dönemine ait *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin* adlı, Arapçadan satır altı tercüme edilmiş kapsamlı fıkıh kitabında *ķunaçın* biçiminde on bir kez geçmektedir. Toparlı, söz konusu kelimeyi “üç yaşına girmiş dişi buzağı” (Toparlı, 2017, s. 416) şeklinde anlamlandırmaktadır. Bu eserde, kelimeyle ilgili örnek ifade şöyledir: *Taķı yétmiş sığırda bir ķunaçın taķı bir tana bégey. Taķı seksén sığırda iki tana bir ķunaçın bégey.* (Toparlı, 2017, s. 183). Çağatay Türkçesinde kelimenin /ğ/ ön sesli şekilde de kullanıma sahip olduğu tespit edilmektedir. Dönemin kaynaklarından derlenerek hazırlanan *Çağatay Türkçesi Sözlüğü* başlıklı eserde kelime *ğunçacı* “inek, yavrulayacak inek”, *ķunacın* “inek, iki yaşar kısarak, inek” şekil ve anlamlarıyla kayıtlıdır (Ünlü, 2013, s. 406, 669). Ayrıca Çağatay Türkçesi dönemine ait söz varlığının derlendiği Şeyh Süleyman Efendi'nin sözlüğünde *ķunacın* kelimesi “iki yaşar kısarak ve inek” anlamıyla yer almaktadır (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî, 1298, s. 240).

Diğer yandan çağdaş Türk lehçelerinde kelimenin tespit edilen fonetik varyantları ve anlamları ise şu şekildedir: Başkurt Türkçesinde *ķonajın* ~ *ķonansa* “iki ve üç yaş arasındaki kısarak” (Özşahin, 2017, s. 372), Karaçay-Malkar Türkçesinde *ķunacın* “üç yaşında henüz doğurmamış at, inek” (Tavkul, 2020, s. 257), Kırım-Tatar Türkçesinde *ķunancın* “düve (on iki aylıktan ilk buzağına sahip oluncaya kadarki dönemdeki dişi sığır)” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 765), Kırgız Türkçesinde *ķunacın* “iki üç yaşına basan inek” (Arıkoğlu vd., 2023, s. 1471), Nogay Türkçesinde *qunajın* “üç yaşındaki deve yavrusu, düve” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 264), Altay Türkçesinde *ķunacın* “(Moğ.) iki (veya üç) yaşındaki dana” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 143), Yeni Uygur Türkçesinde *ğuncun* ~ *ğunucun* “üç yaşındaki dişi sığır” (Necip, 2013, s. 146), Özbek Türkçesinde *ğunacın* “iki yaşını geçmiş dişi sığır” (Akabirov vd., II, 1981, s. 665).

Kelimenin Moğolcadaki karşılığı *ğunaci(n)* “üç yaşındaki inek; üç yaşındaki (dişi hayvan)” (Lessing, 2017, s. 463) olarak geçmektedir. Räsänen (1969, s. 300), Birtalan (1991, s. 42), Éva Csáki (2006, s. 134) gibi bazı araştırmacılar, kelimenin Türk dillerine Moğolcadan geçtiğini dile getirmektedirler. Ayrıca kelime ile ilgili bk. (Blagova vd., 1997, s. 141-143).

tay (тай)

Kuralulu, *tay* kelimesini “bir yaşını geçmiş, iki yaşına girmemiş at yavrusu” (Kuralulu, 1997, s. 216; 2007, s. 46) şeklinde açıklamaktadır. *Qazaq Ądebiy Tiliniñ Sözdigi*'nde ve aynı zamanda *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*'nde de *tay* kelimesi yine aynı anlamda kayıtlıdır (KETTS/XIII, s. 617; Koç vd., 2019, s. 540). Kazak Türkçesinin ağızlar sözlüğünde *tay* şeklinde geçen kelime için “eşek yavrusu, sığa” (KTAS, s. 397) karşılığı verilmiştir.

Eski Türkçe döneminde kelime, Hemçik-Çırgakı yazıtında *tañ* “tay” biçimiyle üç defa; Muruy maşrapasında *tany* “tay” biçimiyle bir defa ve yalnızca Küli Çor yazıtında *tay* “tay” biçimiyle bir tespit edilmektedir (Aydın, 2022, s. 170). Aydın (2022, s. 170-171), söz konusu kelimenin geçtiği bazı örnek cümleleri, şu şekilde okuyarak anlamlandırır: Hemçik-Çırgakı (E 41) 2: *Tañlarım er atım yok <ü>çün yeti aşnuku eşim taş <u>ru tiktı* “Taylarım (Önceleri) erkeklik adım olmadığı için yedi eski eşim, dostum taş(a) yazdırıp diktiler” (Aydın, 2022, s. 170). Muruy Maşrapası: *Tanyım(?) semrit<d>öki esürser közi körmeyü ezüg kimni körmeyü içiñ edgü sagır*

“Taylarımın (?) beslediği sarhoş olursa gözü (önünü) görmeyene kadar yalancı kişiyi görmeyene kadar için! (Bu) iyi maşrapadır” (Aydın, 2022, s. 171). Küli Çor Yazıtı D3: *Ak atım tayıg özlükin binip op[layu te]gip üç erig sançdı* “Ak atımın tay? (olan) has atına binip ileri atılarak saldırıp üç askeri mızrakladı.” (Aydın, 2022, s. 171).

Kelimenin okunması ve anlamlandırılmasıyla ilgili Aydın (2022, s. 171), Hemçik-Çırgakı (E 41) yazıtındaki *tañ* kelimesinin yazımında herhangi bir sorun olmadığını belirtirken, Küli Çor yazıtındaki *tay* ve Muruy Maşrapasındaki *tany* biçimlerinin şüpheli olduğunu ifade etmektedir. Ancak, cümle içindeki bağlamı dikkate alarak, bu kelimelerin “tay” şeklinde anlamlandırılmasının daha uygun olabileceğini düşünmektedir (Aydın, 2022, s. 171). Clauson’un (1972, s. 566) da belirttiği üzere, *tay* kelimesi bir veya iki yaşındaki at yavrularını ifade ederken, daha küçük at yavruları için ise *kulun* kelimesi kullanılmaktadır.

Tay kelimesi, Eski Türk yazıtları dönemi dışında, Karahanlı Türkçesi döneminden kalma eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. İslami döneme ait eserlerden *Kutadgu Bilig*’de *tay* şeklinde ve “tay” anlamıyla yer almaktadır (Arat, 1979, s. 429). Yine bu dönemin önemli eserlerinden *Divanü Lûgat-it-Türk*’te de kelime *tay* şeklinde ve “tay” anlamıyla kaydedilmiştir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020, 864). Bununla beraber Türk dilinin tarihî dönemlerinden Çağatay Türkçesinde *tay* “bir veya iki yaşındaki at yavrusu, at yavrusu” (Ünlü, 2013, s. 1091), *tay*, “at yavrusu” (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî, 1298, s. 221), Harezmi Türkçesinde *tay* “biraz büyümüş at, at yavrusu” (Ünlü, 2012, s. 573) ve Kıpçak Türkçesinde *tay* ~ *ıay* “at yavrusu” (Toparlı vd., 2019, s. 266) şekil ve anlamlarıyla tespit edilmektedir. Aynı şekilde kelimenin çağdaş Türk lehçelerinin tamamında işlek biçimde kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu lehçelerde geçen kelimenin biçim ve anlamları şu şekildedir:

Başkurt Türkçesinde *tay* “iki yaşındaki at, tay” (Özşahin, 2017, s. 588), Karaçay-Malkar Türkçesinde *tay* “tay” (Tavkul, 2020, s. 102); Karakalpak Türkçesinde *tay* (I) “tay, bir yaşını geçmiş, iki yaşını doldurmamış olan at yavrusu” (Uygur, 2019, s. 570), Kazan-Tatar Türkçesinde *tay* (I) “tay” (Öner, 2015, s. 455), Kırım-Tatar Türkçesinde *tay* (I) “tay” (Maşkaraoğlu, 2023, s. 1232), Kırgız Türkçesinde *tay* (II) “1. bir yaşını doldurmuş mal 2. tay, bir yaşını doldurmuş at yavrusu” (Arikoğlu vd., 2023, s. 2064), Kumuk Türkçesinde *tay* (I) “tay (iki yaşına kadar)” (Pekacar, 2011, s. 326), Nogay Türkçesinde *tay* (I) “tay” (Ergönenç & Bulgarova, 2024, s. 350), Altay Türkçesinde *tay* “(iki yaşında) tay” (Naskali & Duranlı, 2019, s. 202), *tıy* “tay” (Sleptsov, 1972, s. 418), Yeni Uygur Türkçesinde *tay* “tay” (Necip, 2013, s. 394), Özbek Türkçesinde *toy* “atın iki yaşından küçük yavrusu” (Akabirov vd., II, 1981, s. 197).

Sonuç

Bu çalışmada, Kazak Türkçesinde atın yaşına göre bazı adlandırmalar üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında ele alınan *baytal*, *besti*, *biye*, *dönen*, *dönejin*, *jabağı*, *jaşağan*, *jasamıs*, *käri*, *qartañ*, *qulın*, *qunan*, *qunajın* ve *tay* adlandırmalarının anlamları, etimolojileri, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımları değerlendirilmiştir.

Makalede ele alınan kelimelerden önemli kısmının (*baytal*, *biye*, *dönen*, *qulın*, *qunan*, *qunajın*, *tay*) tarihî Türk lehçelerinde kullanıldığı görülmüştür. Çalışmada, atın yaşı ile ilgili bazı adlandırmaların Kazak Türkçesine özgü olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, *jaşağan*, *jasamıs*, *käri* ve *qartañ* kelimelerinin, Kazak Türkçesinde temel anlamlarının yanı sıra atın yaşını ifade etmek amacıyla da kullanıldığı, bu kullanımın diğer Türk lehçelerinde yer almadığı görülmüştür. Ayrıca

çalışmada, *dönen*, *jasağan*, *käri* ve *qulın* gibi bazı adlandırmaların, Kazak Türkçesinin ağızlarında bulunmasına rağmen bu kelimeler için verilen karşılıklarının atın yaşıyla ilgili olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte çalışmada ele alınan *baytal*, *beşti*, *biye* gibi bazı adlandırmaların Kazak Türkçesinin ağızlarında yer almadığı saptanmıştır.

Çalışmada gerçekleştirilen etimolojik incelemeler, Kazak Türkçesindeki at adlandırma sisteminde yer alan *biye*, *jabağı*, *jasağan*, *jasamis*, *käri*, *qartan*, *qulın* ve *tay* kelimelerinin Türkçe kökenli olduğunu, *dönen*, *dönejin*, *qunan* ve *qunajın* kelimelerinin Türkçeye Moğolcadan geçtiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, kökeni tartışmalı olan *baytal* kelimesi, Türkçe ve Moğolcada ortak kelimelerden biri olarak değerlendirilmiştir. Çağdaş Türk lehçeleriyle yapılan karşılaştırmalar, bu adlandırma sisteminin özellikle Kıpçak grubu Türk lehçelerinde belirgin benzerlikler taşıdığını göstermiştir. Bu bağlamda, çalışma Kazak Türkçesindeki at adlandırmalarında yaş unsurunun temel bir ölçüt olarak alındığını, bunun tarihî ve günümüz Türk lehçelerindeki konumunu detaylı bir şekilde sunmuştur. Elde edilen tüm bulgular, Türk dilindeki at terminolojisinin ne denli zengin ve çeşitli olduğunu somut bir biçimde ortaya çıkarmıştır.

Tablo 1: Kazak Türkçesinde atın yaşına göre verilen adlandırmalarla ilgili veriler

Adlandırma	Anlamı (yaşına göre)	Kökeni	Tarihî Türk yazı dillerinde 'at' ile ilgili kullanımı
<i>baytal</i>	'2-4 yaş aralığındaki doğurmamış dişi at'	*Tü. ~ *Moğ.	Çağ.
<i>besti</i>	'5 yaşındaki erkek at'	Tü.	-
<i>biye</i>	'4-5 yaş aralığındaki doğurmamış dişi at'	Tü.	ET., Krh., Kıp., Har., Çağ.
<i>dönen</i>	'4 yaşındaki erkek at'	Tü. < Moğ.	Çağ.
<i>dönejin</i>	'4 yaşındaki doğurmamış dişi büyükbaş hayvan (at, sığır)'	Tü. < Moğ.	-
<i>jabağı</i>	'6 ay-1 yaş aralığındaki at yavrusu'	Tü.	-
<i>jasağan</i>	'20-22 yaş aralığındaki at'	Tü.	-
<i>jasamis</i>	'22 yaşından büyük at'	Tü.	-
<i>käri</i>	'15-18 yaş aralığındaki at'	Tü.	-
<i>qartan</i>	'9-11 yaş aralığındaki at'	Tü.	-
<i>qulın</i>	'0-6 ay aralığındaki yavru at'	Tü.	ET., Krh., Kıp., Har., Çağ.
<i>qunan</i>	'2 yaşını bitirip 3 yaşına giren erkek at'	Tü. < Moğ.	Çağ., Kıp.
<i>qunajın</i>	'2-3 yaş aralığındaki dişi at veya sığır yavrusu'	Tü. < Moğ.	Çağ., Kıp.
<i>tay</i>	'1 yaşını geçmiş, 2 yaşına girmemiş at yavrusu'	Tü.	ET., Krh., Kıp., Har., Çağ.

Extended Abstract

The horse has played a central role in Turkic societies throughout history, serving not only as a means of transportation and livelihood but also as a symbol of power, freedom, and cultural continuity. Among Turkic peoples, the Kazakhs have preserved a deep-rooted equestrian tradition as part of their nomadic heritage. This tradition is intricately embedded in their language, particularly in the extensive terminology used to describe horses based on various attributes, especially age. This study aims to investigate the terminology used in Kazakh Turkish for naming horses according to their age, to analyse these terms from a linguistic and etymological perspective, and to compare them with their counterparts in historical and contemporary Turkic dialects. By doing so, the research aims to highlight the cultural and linguistic richness that underpins Kazakh horse nomenclature.

The analysis focuses on fourteen key age-related horse terms in Kazakh Turkish: baytal, besti, biye, dönen, dönejin, jabağı, jasağan, jasamıs, kări, qartañ, qulın, qunan, qunajın, and tay. These terms were identified and selected primarily from the works of A. Kuralulı, including *Qazaq Dästürli Mädeniyetiniñ Entsiklopediyalıq Sözdigi* (1997), *Qazaq Dästürli Mädeniyetiniñ Anıqtamalıǵı* (1998), and *Mal Şarwaşılıǵına Baylanıstı Terminder men Söz Tirkesteriniñ Tüsindirme Sözdigi* (2007). Additional reference sources included *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi* (2011), *Qazaq Tiliniñ Aymaqtıq Sözdigi* (2005), and *Kazak Türkçesi–Türkiye Türkçesi Sözlüğü* (2019). The research demonstrates that many of the terms examined have deep roots in the history of Turkic languages. Words such as biye, tay, qulın, qunan, and qunajın are attested in both historical inscriptions and modern dialects. These terms reflect a structured and systematic approach to naming horses based on their developmental stages, a practice that illustrates the Kazakh people’s nuanced understanding of horse breeding and care.

In contrast, some terms such as jasağan, jasamıs, kări, and qartañ display unique semantic extensions in Kazakh Turkish, where they are used not only in their general meanings (e.g., “aged” or “elderly”) but also as technical terms denoting specific stages of a horse’s life. Interestingly, while some of these words are found in regional dialects of Kazakh, their meanings do not always correspond to horse terminology, indicating possible semantic shifts or regional variation in usage. The etymological analysis reveals that the majority of the age-related horse terms are of Turkic origin, including biye, jabağı, jasağan, jasamıs, kări, qartañ, qulın, and tay. However, others, such as dönen, dönejin, qunan, and qunajın, are traced back to Mongolic origins, demonstrating the influence of language contact and cultural exchange between Turkic and Mongolic communities. The origin of baytal remains contested, potentially representing a shared lexical item between the two language families.

A comparative analysis with other Turkic dialects reveals that the Kazakh naming system shares close parallels with those of other Kipchak group dialects, indicating a common cultural and linguistic heritage. Yet, it also displays specific features and innovations, contributing to the internal diversity of Turkic horse terminology. For example, some terms are well attested in literary Kazakh but are absent from regional dialects, while others appear in dialectal speech with entirely different meanings or connotations.

This study reveals the richness and depth of Kazakh Turkish in naming horses according to age, a tradition that mirrors the significance of horses in Kazakh culture. The detailed and age-specific terminology demonstrates not only linguistic precision but also the historical importance of horses in the daily lives, economy, and identity of the Kazakh people. Furthermore, the findings contribute to the broader field of Turkic linguistics by documenting and analysing under-researched vocabulary items and providing insight into how language reflects cultural practices. The Kazakh horse age naming system serves as a valuable linguistic and anthropological resource, preserving ancient knowledge and providing insight into the worldview of Turkic nomadic societies.

Kısaltmalar

ET. Eski Türkçe

Çağ. Çağatay Türkçesi

Har. Harezmi-Altınordu Türkçesi

Kıp. Eski Kıpçak Türkçesi

Krh. Karahanlı Türkçesi

Moğ. Moğolca

Tü. Türkçe

Kaynakça

- Akabirov, S. F., Alikulov, T. A. & İbrohimov, S. İ. (1981). *Özbek Tilining İzahli Lugati. I-II.* Özbekistan SSR Fanlar Akademiyası A.S. Puşkin Namidagi Til ve Adabiyet İnstitutu.
- Akbulut Tayhan, S. B. (2024). Kazak Türkçesinde Jılqı Söz Varlığı Üzerine Alt Anlamlılık (Hyponymy) İncelemesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 62, 273-283.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig-III, İndeks.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Argunşah, M. & Güner, G. (2022). *Codex Cumanicus.* TDK Yayınları.
- Arıkoğlu, E. & Tosun, İ. (2024). *Tuvaca-Türkçe Sözlük.* TDK Yayınları.
- Arıkoğlu, E., Alimova C., Askarova, R. & Selçuk B. K. (2023). *Kırgızca-Türkçe Sözlük I-II.* TDK Yayınları.
- Atalay, B. (1945). *Et-Tuhfetü 'z-Zekiyye Fi 'l-Lûgati 't-Türkiyye.* TDK Yay.
- Atalay, B. (2006). *Kâşgarlı Mahmud-Divânü Lûgât-it-Türk. C. I-IV,* TDK Yayınları.
- Aydın E. (2021). *Orhon Yazıtları (Köl tegin, Bilge Kağan, Tonyukuku, Ongi, Küli Çor).* Bilge Kültür Sanat.
- Aydın, E. (2022). *Eski Türklerde Gündelik Hayat.* Kronik Yayınları.
- Baskakov, N. A. (1958). *Karakalpasko-Russkiy Slovar.* Akademiya Nauk.
- Besli, E. (2010). *Eski ve Orta Türkçe Hayvan İsimlerinin Etimolojisi.* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Blagova, G. F., Dıbo, A.V., Nasilov, D. M., Levitskaya, L. S., Rassadin, V. İ. & Potseluevskiy, E. A. (2003). *Etimologicheskiy Slovar' Tyurksih Yazıkov. (Obshchetyurkskie i Mezhtyurkskie Leksicheskiye Osnavı Na Bukvy "l", "m", "n", "p", "s").* Rossijskaya Akademiya Nauk İnstitut Yazıkoznaniya.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish.* Oxford University Press.
- Csáki, E. (2006). *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages.* Wiesbaden Harrassowitz.
- Çınar, A. A. (1996). *Kazak ve Türkiye Türklerinde At Kültürü ve Atın Rolü.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dıbo, A. V., Levitskaya, L. S. & Rassadin, V. İ. (2000). *Etimologicheskiy Slovar' Tjurkskih Yazykov. (Obshchetyurkskie i Mezhtyurkskie Leksicheskiye Osnavı Na Bukvy "k").* Rossijskaya Akademiya Nauk İnstitut Yazıkoznaniya.

- Doerfer, G. (1963-1975). *Türkische und Mongolische Elemente Im Neupersischen I-IV*. Wiesbaden. (TMEN)
- Durmuş, H. (2011). *Kazak Türkçesinde At ile İlgili Söz Varlığı ve Metinler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Durmuş, İ. (2016). *Türk Kültürüne Giriş*. Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2020). *Kâşgarlı Mahmud-Divânü Lûgât-it-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. TDK Yayınları. (DLT)
- Eren, H. (2020). *Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü (ETDES)*. TDK Yayınları.
- Ergönenç, D. & Bulgarova, M. (2024). *Nogay Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Gülensoy, T. (1995). At Damgaları. E. Gürsoy Naskali (Ed.). *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık* içinde (ss. 95-120). Resim Matbaacılık.
- Iskakov, A. & Veli, N. (Ed.) (2011). *Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi On Bes Tomdıq*. Til Bilim İnstitutı. (KETS)
- Kabadayı, O. (2020). Kazakistan’da Yapılmış ‘At Kültürü’ ve ‘Atçılık Terminolojisi’ İle İlgili Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 17 (66), 563-576.
- Kabadayı, O. (2024). *Kazakça At Koşum Takımları (Tarihî Karşılaştırmalı Söz Varlığı İncelemesi)*. Paradigma Akademi.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Neşriyat.
- Kaplankıran, D. (2016). Kazak Türkçesinde Hayvan Adlarıyla Oluşturulan Bitki Adlandırmaları Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (3), 1161-1181.
- Kaplankıran, D. (2017). Kavram Alanları Açısından Kazak Türkçesinde ‘Tört Tülik’ Kapsamında Yer Alan Hayvan Adları. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (9), 38-58.
- Koç, K., Ayabek B. & Vehbi B. (2019). *Kazak Türkçesi Türkiye-Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Kuralulı, A. (1997). *Kazak Dästürli Mädeniyetiniñ Entsiklopediyalık Sözdigi*. Sözdik-Slovar Baspası.
- Kuralulı, A. (1998). *Kazak Dästürli Mädeniyetiniñ Anıktamalıǵı*. Sözdik-Slovar Baspası.
- Kuralulı, A. (2007). *Mal Şarwaşılıǵına, Eginşilikke, Añsılıqqa Baylanıstı Terminder Men Söz Tirkesteriniñ Tüsindirme Sözdigi*. Öner Baspası.
- Küçük, M. (2012). Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (4), 2287-2304.
- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. (Çev. Günay Karaağaç). TDK Yayınları.
- Maşkaraoğlu, S. (2023). *Kırım Tatar Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Nasakali, E. G. & Duranlı, M. (2019). *Altayca-Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları.
- Necip, E. N. (2013). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çev. İklil Kurban). TDK Yayınları.

- Özşahin, M. (2017). *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Öner, M. (2015). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Pekacar, Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Pekarskiy, E. K. (1945). *Yakut Dili Sözlüğü*. Ebuzziya Matbaası.
- Radloff, W. (1956). *Sibirya'dan-I (Aus Sibirien)*. (Çev. Ahmet Temir). Maarif Basımevi.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen*. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Sertkaya, O. F. (1995). Eski Türk Kültüründe At. E. Gürsoy Naskali (Ed.). *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık* içinde (ss. 25-30). Resim Matbaacılık.
- Sevortyan, E. V. (1978). *Etimologicheskii Slovar' Tyurksih Yazıkov. (Obshchetyurkskie i Mezhtyurkskie Osnovy Na Bukvu "v")*. İzdatel'stvo Nauka.
- Sevortyan, E. V. (1980). *Etimologicheskii Slovar' Tyurksih Yazıkov. (Obshchetyurkskie i Mezhtyurkskie Osnovy Na Bukvy "v", "g" i "d")*. İzdatel'stvo Nauka.
- Sleptsov, P. A. (1972). *Yakutsko-Russkii Slovar*. Akademiya Nauk.
- Sümer, F. (1983). *Türklerde Atıcılık ve Binicilik*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî. (1298). *Lugat-i Çağatayî ve Türkî Osmanî*. Mihran Matbaası.
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. TDK Yayınları.
- Tasmağambetov, İ. N. (Ed.) (2005). *Qazaq Tiliniñ Aymaqtıq Sözdigi*. Arıs.
- Tavkul, U. (2020). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları (Kültigin, Bilge Kağan, Tunyukuk)*. Simurg Yayıncılık.
- Tekin, T. (2023). *İrk Bitig*. TDK Yayınları.
- Tenişev, E. R., Blagova, G. F., Dobrodomov, İ. G., Dıbo, A. V., Kormushin, İ. V., Levitskaya, L. S., Murdak, O. A. & Musayev, K. M. (2001). *Sravnitel'no-istoričeskaya Grammatika Tyurkskih Yazıkov Leksika*. Nauka.
- Toparlı, R., Çöğenli, M. S. & Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. TDK Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H. & Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Toparlı, R. (2017). *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâfîn*. TDK Yayınları.
- Uygur, C. V. (2019). *Karakalpak Türkçesi Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Ünlü, S. (2012). *Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Wilkins, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch – Deutsch – Türkisch*. Universitätsverlag Göttingen.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0